

Yakın Tarihin Önemli Bir Endüstri Mirası Olarak İzmir Tarihi Elektrik Fabrikası

MAKALE İZMİR'İN ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNE AİT ÖZGÜN BİR ENDÜSTRİ MİRASI OLAN İZMİR ELEKTRİK FABRİKASI'NI TARİHİ, MİMARİ, KİMLİK, ANI VE ESKİLİK DEĞERLERİ BAĞLAMINDA ELE ALMAKTADIR

Yaren Şekerci, Hilal Tuğba Örmecioğlu

MAKALENİN ADI **Yakın Tarihin Önemli Bir Endüstri Mirası Olarak İzmir Tarihi Elektrik Fabrikası**
An Important Heritage of Recent History: Izmir Historical Power Plant

MAKALENİN TÜRÜ **Araştırma Makalesi**

MAKALENİN KODU **EgeMim, 2020-2 (106); 38-43**

MAKALENİN YAZARLARI

Yaren Şekerci, Arş. Gör., Antalya Bilim Üniversitesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü

Hilal Tuğba Örmecioğlu, Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Bölümü

MAKALENİN GÖNDERİM TARİHİ **12.03.2019**

MAKALENİN KABUL TARİHİ **27.06.2019**

ÖZET 1928'de açılan İzmir Elektrik Fabrikası, yalnızca sektöre enerji üretmek için değil, elektrifikasyon yoluyla modernleşmenin yayılması için de çalıştı. Fabrika 1989'da kapatıldı. Bu endüstriyel değeri otuz yıl boyunca geri almak için önemli bir çalışma olmadı. Bu çalışmanın amacı, İzmir Elektrik Fabrikası'nın önemini vurgulamak ve korunacak kültürel varlıkları belirleme kriterleri çerçevesinde bu fabrikanın özelliklerini açıklamaktır.

ANAHTAR KELİMELER elektrikle aydınlatma, Erken Cumhuriyet Dönemi, Endüstri Mirası, İzmir Tarihi Elektrik Fabrikası

18.yüzyılda Britanya'da başlayan sanayi devriminin etkisi, Geç Osmanlı Dönemi'nde imparatorluğun merkez şehirlerinde görülmeye başlanır. Bu şehirlerden biri olan İzmir, tarımsal üretimin gerçekleşmesi, demiryolunun bulunması ve önemli bir liman şehri olması sayesinde Avrupa ile ticari ilişki içindedir. Bu etkenler İzmir'i 19.yüzyıl sonunda imparatorluğun sanayisi en çok gelişmiş (Şimşek, 2006) ve Avrupa'dan teknolojiyi ilk transfer etmiş şehirlerinden biri yapar. Gelişen sanayi, İzmir'in fabrika, ulaşım ve depolama yapılarında mekânsal ve strüktürel değişimi de getirir. Çelik çatı makaslar ve çelik strüktürleriyle inşa edilen geniş açıklıklı endüstri yapıları, silüetini şehrin kimliğine taşır (Şimşek, 2006)¹.

İzmir kamusal hizmetlerde de öncüdür ve İstanbul ve Tarsus'tan sonra Anadolu'da elektriğin geldiği üçüncü şehirdir. Elektrik üretiminin 1905 yılında küçük jeneratörlerle başladığı İzmir, elektrik fabrikasına ve aydınlığa 1. Dünya Savaşı'nın yarattığı ekonomik ve politik iklim nedeniyle ancak 1928 yılında kavuşur. Elektrik, makinelerin elektriğe ihtiyaç duyması, modern kentlerin aydınlatılması ve elektriğin üretildiği yapıların modern döneme ait olmasıyla modernleşmenin simgesidir. İzmir'in modernite imajı, şehre ışıltılı ve ileri teknolojiye sahip bir görünüm kazandıran elektrikle ve elektrik fabrikasıyla kurulur. Fabrika 1989'da kapatılır. Yapı hâlâ ayakta olup, atıl durumdadır.

Endüstri Mirası Kavramı

Endüstri mirası, mekanik araçlarla ve düzeneklerle mal/hizmet üretme etkinliğinin gerçekleştiği özgül mimariden oluşan kültürel mirastır (Tanyeli, 2000). Endüstri mirasının kayıt altına alınma işlemine "endüstri arkeolojisi" denilmektedir. Yapıldıkları dönemde topluma çağ atlatan ve tarihin önemli bir parçası olan endüstri yapıları, zamanla çeşitli sebeplerle kaderlerine terk edilmekte ve yok olma tehdidiyle yüzleşmektedir. 1973 yılında İngiltere'de endüstri mirasını korumanın uluslararası düzeyde ilk defa tartışıldığı FICCIM Kongresi gerçekleşir. 1975'te Almanya Bochum'da bu kongrelerin ikincisi ve 1978'de İsveç Stockholm'de üçüncüsü yapılır. TICCIH olarak adlandırılan üçüncü kongre sonrasında aynı isme sahip bir komite kurulur (Saner, 2012). TICCIH dışında ICOMOS, Avrupa Konseyi, DOCOMOMO ve UNESCO da endüstri mirasını belgeleme ve koruma çalışmaları yapmaktadır.

Bir yapının korunması için sahip olması gereken değerler yasalarda açıklanmakta ya da koruma üzerine çalışan kurumlar tarafından belirlenmektedir. Ahunbay (2017) korumanın, bir yapının veya yapı grubunun tarihi belge niteliği, eskilik ve estetik değerleri yönlerinden sahip olduğu öneme bağlı olduğunu belirtmektedir. Madran (2006) 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasasına bağlı olarak koruma kriterlerini zaman boyutu, niteliği ve özgünlük değeri olarak belirlemiştir. Özgünlük değeri; belge, kimlik, mimari, işlevsel ve ekonomik, süreklilik ve anı

değerleri olarak incelenebilmektedir. Getty Koruma Enstitüsü'nün 2011'de yayınladığı rapora göre, Reigl (1902) bir yapının koruma altına alınması için eskilik, tarihi, anı, kullanım ve özgünlük değerlerinin önemli olduğunu belirtirken; Lipe (1984) ekonomik, estetik, ilişkili-sembolik ve bilgilendirici değerleri; English Heritage (1997) kültürel, eğitsel ve akademik, rekreasyonel, estetik ve ekonomik kaynak değerlerini ölçüt olarak dikkate almıştır.

1998 yılında tescillenmiş olan fabrika, 1999'da geçirdiği yangında büyük hasar görmüş ve günümüze kadar bu mirası korumak için bir çalışma yapılmamıştır. Özelleştirme kapsamında Ocak 2019'da ihaleye çıkarılan bu fabrikanın ihalesini Nisan 2019 itibariyle İzmir Büyükşehir Belediyesi almıştır. Özelleştirme nedeniyle fabrikanın kültürel bir miras olarak korunmasına dair farkındalığa sahip olmak daha da önemli hâle gelmiştir. Bu şartlar altında bu çalışmanın amacı, elektrik fabrikasının modern İzmir imajının inşasındaki önemini vurgulamak ve korunacak kültürel varlıkları belirleme kriterleri çerçevesinde bu fabrikanın özelliklerini açıklamaktır. Bunun sonucunda, bu mirasın korunması ve sürdürülebilirliği hakkında farkındalık yaratmak beklenmektedir.

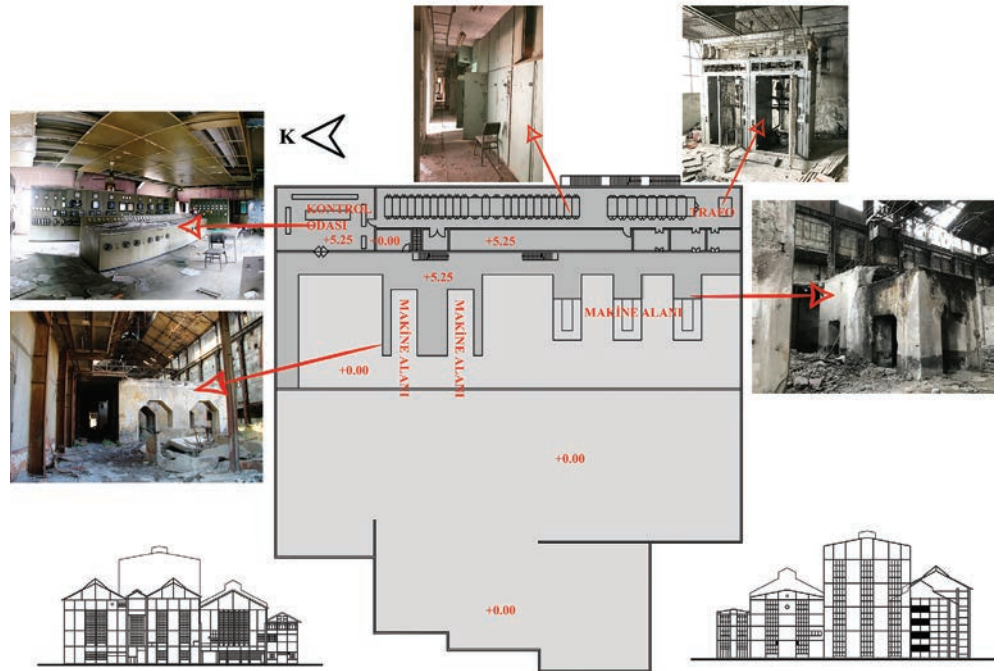
İzmir Elektrik Fabrikası

Yapının Çevresel İlişkileri

Fabrika, kentin tren hatları ve liman bölgesinin birleştiği önemli bir noktadadır. Fabrikanın içinde bulunduğu Liman arkası bölgesinde, Geç Osmanlı, Erken Cumhuriyet ve Cumhuriyet Dönemi'nde kurulmuş birçok fabrika bulunmaktadır. Bölge, bu yönüyle İzmir'in sanayi devrimiyle birlikte geçirdiği modernleşme sürecini yansıtmaktadır. Havagazı ve un fabrikaları makineleşme öncesi dönemin son örnekleri iken, elektrik fabrikası makineleşmeyle birlikte şehrin modernleşme dönemini simgelemektedir. Büyük sanayi komplekslerinin yaygınlaşmaya başladığı Cumhuriyet Dönemi'nde kurulan Sümerbank Basma Fabrikası ve Tariş Alkol Fabrikası ise tekil fabrika yapılarının yıllar içerisinde sanayi komplekslerine dönüşümünü gözler önüne sermektedir (Şekil 1).

Liman Arkası Bölgesi (Şekil 1)

Fabrikanın Birinci Kat Planı ve Görünüşleri (Çizimler YÜ Öğretim Üyeleri tarafından hazırlanmış, şekil yazar tarafından geliştirilmiştir) (Şekil 2)

Yapının Mimari Kimliği ve Özgünlüğü

Büyük açıklıklar geçen çatı örtüleri, geniş duvar yüzeyleri ve bu genişlikle orantılı birkaç kat boyunca devam eden büyük pencere açıklıkları ile İzmir Elektrik Fabrikası, çevredeki diğer yapılardan farklılaşır ve Avrupa'da ortaya çıkan "Makine Estetiği" kavramının Türkiye'deki ilk örneklerindendir (Akyurtlaklı, vd., 1999). Yapının 30 metreye kadar çıkan yüksekliği mekanik donanımların ihtiyaç duyduğu yüksekliği sağlamaktadır (Köktürk, vd., 2015). Fabrikanın zemin oturumu yaklaşık 3500m²'dir; plan şeması kuzey güney doğrultusunda uzanan dört ve batıdaki kütleye bitişik daha küçük iki dikdörtgenden oluşmaktadır. Ana üretim mekânı dikdörtgen şemalı büyük kütledir.

Diğer kütleler ve doğudaki birinci kütle üretime yardımcı fonksiyonları içermektedir (Şimşek, 2006) ve bu kısımda birinci ve ikinci kat bulunmaktadır (Şekil 2).

İkinci küttele elektrik üreten makineler bulunmaktadır. Geniş açıklığıyla yeckpare büyük bir hacme sahip olan kütledeki yapısal kalın duvarlar halen ayakta. Doğu duvarı boyunca kumanda dairesinden çıkılan bir balkon, konsol çalışmaktadır. İçinde, kütlenin doğu ve batı duvarları arasında kütle boyunca hareket edebilen vinç bulunmaktadır. Üçüncü ve dördüncü kütlelerde kazanlar bulunmaktadır. Dördüncü kütle, diğerlerinden daha kısa olmakla beraber belli aralıklarda genişlemekte ve yükselmektedir (Şimşek, 2006).

SOLDA Fabrika inşa edilirken (URL 1) (Şekil 3)

ALTTA Silahtarağa Elektrik Fabrikası (URL 2), (Sağ) İzmir Elektrik Fabrikası (Şekil 4)

SAĞ ÜSTTE 1/1000 Ölçekli İzmir Elektrik Planı (BCA 230-0-0-0/117/5/2) (Şekil 5)

SAĞ ALTTA 1938 yılı İzmir Fuarı gece görünümü (URL 3) (Şekil 6)

1910'da Türkiye'deki ilk elektrik fabrikasının kurulmasından 1932 yılına kadarki süreçte Türkiye'de inşa edilmiş elli üç elektrik fabrikasının (Işıkpınar, 1932) bazılarında² çelik çatı makası kullanımı görülse de, aralarında İzmir Elektrik Fabrikası'nın da bulunduğu yalnızca dört elektrik fabrikasında tüm taşıyıcı sistem çeliktir³. Fabrikanın betonarme temel yapısı üzerine prefabrik çelik konstrüksiyon montajı 1927 yılında yapılmıştır (Şekil 3). Yapının çelik karkas çatısının boşlukları duvar oluşturacak şekilde pres tuğlayla örülmüştür. Çatı, üstü metal oluklu levha kaplı çelik makaslı beşik çatıdır. Döşemeler betonarme plaklardan

oluşmaktadır ve pencerelerde demir doğrama kullanılmıştır.

Yapının Teknoloji Tarihi İçerisindeki Durumu

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde elektrik fabrikaları genellikle su türbinli ya da dizel motorlu olarak inşa edilmiştir ve 1932 yılına kadar toplamda sadece iki adet termik santral kurulmuştur. Bunlar Silahtarağa Elektrik Fabrikası ve İzmir Elektrik Fabrikası'dır (Işıkpınar, 1932) (Şekil 4) ve özgünlük değeri taşımaktadır. İzmir Elektrik Fabrikası, toplam türbin gücü olarak da bu dönemde kurulan elektrik fabrikaları arasında Silahtarağa Elektrik Fabrikası'ndan sonraki ikinci büyük santraldir (Işıkpınar, 1932).

Fabrikanın teknoloji tarihi içerisindeki diğer bir özgün değeri, Türkiye'de linyit kömürü kullanarak elektrik üretimi yapan ilk elektrik fabrikası olmasıdır (Artel, 1976). Türkiye'de zengin olarak bulunan linyitle çalışması sayesinde, dizel santrallerin aksine 2. Dünya Savaşı sırasında dış alımda karşılaşılan güçlüklerden etkilenmemiştir.

Yapının Kültürel/Sosyal Yaşam Üzerindeki Etkisi ve Önemi

İzmir'in elektrifikasyon süreci, elektrikli tramvay girişimleriyle başlamıştır. Daha sonra başta Siemens olmak üzere birçok yabancı şirket İzmir'in elektrik imtiyazını almak için rekabet etmiştir. 14 Aralık 1898'de elektrik imtiyazı Siemens

adına Alman Ferdinand Reiser'e verilmiştir ancak sonuç alınamamıştır. 1899'da imtiyaz İngiliz Alis Ashmead Bartlett'e verilmiştir (Özdemir, 2011). 1902'de Fransız "Compagnie General de Traction" Şirketi İzmir'in elektrik imtiyazı girişiminde bulunmuşsa da, elektrikle ilgili bir gelişme yaşanmamıştır. II.Meşrutiyet'le birlikte çalışmalar hızlanmıştır. Öncelikle, İzmir Belediyesi 3000 lambalık bir açık artırma düzenlemiş, ancak projeler yetersiz kalmıştır (Kurt, 2012). Bu süreçte İzmir'de sanayiye hizmet etmesi için küçük elektrik tesisleri kurulmuş olup, şehrin aydınlatması ya da elektrikli tramvay için elektrik üretilmemiştir. Bu tesislerden bazıları 118 kW'lık İzmir Çamaltı Tuzlası (1910), 82 kW'lık İzmir DDY Atölyeleri (1912), 54 kW'lık İzmir Tekel Şarap Fabrikası (1912) ve 80 kW'lık İzmir Yün Mensucat Fabrikası (1912)'na ait jeneratörlerdir (EMO Enerji Komisyonu, 1981).

22 Eylül 1913'te İzmir'in elektrik imtiyazı İzmir Göztepe Tramvay Şirketi'ne verilmiştir ve 1927'de İzmir Elektrik Planı çizilmiştir (Şekil 5). Fabrikasının inşasının tamamlanmasıyla 18 Ekim 1928'de İzmir'de elektrikle aydınlatma başlamış ve elektrikli tramvay hizmete girmiştir (Kurt, 2012).

Fabrikayla birlikte elektrik, endüstriyel kullanımdan çıkıp kamusal alanın modernleşmesine de hizmet etmeye başlamıştır. İzmir Fuarı'nın aydınlatılmasıyla, kentin ışıltılı imajı, modern kentlerin bir temsili olarak yayınları süslemiştir (Şekil 6). Modern

“MODERN ŞEHİR İMAJININ ÖNEMLİ BİR PARÇASI OLAN AYDINLATMA, ŞEHİRİN GÜVENLİĞİ İÇİN DE ÖNEMLİDİR. FABRİKANIN ÇALIŞMASI SAYESİNDE İNSANLAR GEÇ SAATE KADAR FUAR VE ÇEVRESİNDE RAHAT DOLAŞABİLMİŞTİR”

şehir imajının önemli bir parçası olan aydınlatma, şehrin güvenliği için de önemlidir. Fabrikanın çalışması sayesinde insanlar geç saate kadar fuar ve çevresinde rahat dolaşabilmıştır. 1960'lı yıllarda İzmir Fuarı'nda gerçekleşen bir elektrik kesintisi, yabancı ülke pavyonlarından birinde soygun yaşanmasına ve sergilenen ürünlerin zarar görmesine neden olmuştur (URL 3).

Fabrika, ürettiği elektrikle modern gündelik yaşamın inşasına katkı sağlarken, yapı olarak da yerel

halkın belleğinde hâlâ canlılığını koruyan bir kentsel kimlik ögesidir. Birçok kişi uzun seneler boyunca fabrikadan sağladıkları elektrikle evlerini aydınlatmış, elektronik aletlerini çalıştırmış ve ulaşım için elektrikli tramvayları kullanmış; bazıları bu fabrikada çalışıp buradan emekli olmuştur.

Fabrikanın Günümüze Kadar Geçirdiği Süreç

Fabrika, 18 Ekim 1928'de faaliyete başlamıştır. 1943'te İzmir Belediyesi'ne devredilen

fabrika, ESHOT Genel Müdürlüğü'ne bağlanmıştır. İzmir'in elektrik ihtiyacının artmasıyla 1957'de enterkonnekte sistemden elektrik alınmaya başlanmıştır. Santral, 1971'de Türkiye Elektrik Kurumu'na devredilerek devletleştirilmiştir (Köktürk, vd.

2015). Fabrika, 1989'da kapatılmıştır ve kapatıldıktan sonra atıl durumda kalmıştır. 8.1.1998 tarihinde tescillenmiş olmasına rağmen (İKBİŞMA, 2018), "07.03.1998'de yapılan izinsiz yıkım ve söküm çalışmaları sırasında hurdalar kaynakla kesilirken çıkan kıvılcımın

binanın çatısını tutuşturmasıyla" yangın çıkmış ve fabrika bu yangından ciddi zarar görmüştür (İKBİŞMA, 2018). Üçüncü kütlenin güney kısmındaki tuğla duvar, ısı etkisiyle tamamen yok olmuş; çelik taşıyıcılar hurda haline gelmiştir (Şekil 7).

Fabrikanın dört bacası günümüze ulaşamamıştır. Makinelerden bazılarının hâlâ yapının içinde olduğu bilinmekte ve bir kısmının da Koç Holding'e ait müzelerin depolarında olduğu düşünülmektedir (URL 4). Yangından sonra, yapının bakımı ve onarımı adına yapılmış bir çalışma olmamasına rağmen, yapı günümüze kadar ayakta kalabilmiştir (Şekil 8).

Koruma Kurulunca 16.9.1999 tarihinde yapının "İzmir'in ilk elektrik fabrikası olması ve mimari kuruluşu açısından önem arz etmesi" sebebiyle acilen koruyucu ve güvenliği sağlayıcı önlemlerin alınmasına ve restorasyon projesinin çizilip kurula iletilmesine karar verilmesine rağmen (İKBİŞMA, 2018), yapıda iyileştirme çalışmaları gerçekleştirilmemiştir. Bu süreçte, 13.05.2011'de onaylanan 1/1000 Ölçekli Alsancak Liman Arkası ve Salhane Bölgesi Uygulama İmar Planı'nda fabrikanın bulunduğu 3535 Ada 6 Parsel, TAKS:0.50, KAKS:1.50 yapılaşma koşuluyla "Özel Proje Alanı" olarak kabul edilmiştir (İKBİŞMA, 2018). Fabrika ve arsası, Ocak 2018'de ihaleye çıkarılmış, ancak İzmimod⁴ ve çeşitli kuruluşların müdahalesiyle satışı geçici olarak durdurulmuştur.

10.01.2019 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan ilanla Ankara Doğal Elektrik Üretim ve Ticaret Anonim

“AYNI DÖNEMDE TÜRKİYE'DE AÇILAN ELEKTRİK FABRİKALARININ ÇOĞUNDAN FARKLI OLARAK TAŞIYICI SİSTEMİNİN TAMAMININ ÇELİK OLMASIYLA İLK TASARIM İLKELERİ VE TEKNİKLERİNİN UYGULANMASI BAKIMINDAN MİMARİ DEĞERE SAHİPTİR”

Şirketi tarafından Eskişehir ve Zonguldak'taki başka taşınmazlarla birlikte ihaleye tekrar çıkarılan fabrika ve arsa, 16.04.2019 tarihinde yapılan açık artırma ile özelleştirilmiştir ve fabrikanın ihalesini İzmir Büyükşehir Belediyesi almıştır (URL 5).

Sonuç

İzmir'in Erken Cumhuriyet Dönemi'ne ait önemli bir endüstri mirası olan bu fabrika, Türkiye'de açılan ikinci termik santral, linyitle çalışan ilk ve dönemin en büyük ve en güçlü ikinci elektrik fabrikası olmasıyla özgünlük değerine sahiptir. Aynı dönemde Türkiye'de açılan elektrik fabrikalarının çoğundan farklı olarak taşıyıcı sisteminin tamamının çelik olmasıyla ilk tasarım ilkeleri ve tekniklerinin uygulanması bakımından mimari değere sahiptir. Fabrika, yakın tarihe kadar hizmet vermesi ve kolektif belleğin bir parçası olmasıyla kimlik ve anı değerine, kentin modernite imajının elektrikle ve elektrik fabrikasıyla kurulmasıyla belge değerine ve doksana bir sene önce kurulmuş olması sebebiyle eskilik değerlerine sahiptir.

Yıllar içerisinde fabrikanın korunmasına yönelik bilinç oluşturmak için birçok çalışma yapılmış⁵ olsa da, yapının belediyeye devriyle ilk kez uygulamaya yönelik bir umut doğmuş ve fabrikanın korunmasına yönelik değerlerinin ortaya konması ve fabrika ile ilgili bilinç oluşturulması daha da önemli bir hâle gelmiştir. Yönetmelikler ve koruma mevzuatlarının yanı sıra yapının yukarıda belirtilen değerler göz önüne alınarak ele alınması, yapıyı sadece bir kabuk olarak değil sahip olduğu tüm değerlerle gelecek nesillere kültürel bir değer olarak aktarılmasına yardımcı olacaktır.

SOL ÜSTTE Sol) Yanmış kütle, (Sağ) Yangında hurdaya dönen çelik konstrüksiyon (Şekil 7)

SOL ALTTA Fabrikanın güncel durumu (Şekil 8)

KAYNAKLAR

- Ahunbay, Zeynep (2017); Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon; Yem Yayınları, İstanbul
- Akyurtlaklı, Sinan; Çaylan, Didem; Pöğün, Yüksel (1999); Olanaklar; Ege Mimarlık Dergisi, 31. Sayı, 37-41 ss.
- Artel, Nurettin (1976); Elektrik Enerjisi Üretiminde Kümür; Elektrik Mühendisliği Dergisi, Sayı: 232, 183-193 ss.
- EMO Enerji Komisyonu (1981), Türkiye'de Elektrik Enerjisi Sektörünün Yapısı ve Tarihsel Gelişimi; Elektrik Mühendisliği Dergisi, Sayı: 278, ss. 81-91, Ankara
- Işıkpınar, Hasan Halet (1932); L'Industrie Electrique et le Ressource Motrice de la Turquie; Tsitouris Frères, İstanbul
- Köktürk, Gülten; Akkurt, Hümeysa Birol; Tokuç, Ayça (2015); Yenilenebilir Enerji Alanında Sosyal Bilincin Arttırılması; İSEM: İzmir Yenilenebilir Enerji Müzesi; Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Fen ve Mühendislik Dergisi, cilt:17, no:3, sayı:51, ss:191-200, İzmir
- Kurt, Sadık (2012); İzmir'de Kamusal Hizmetler (1850-1950); İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı, İzmir
- Madran, Emre (2006); Modern Mimarlık Ürünlerinin Belgelenmesi ve Korunması Süreci için Bazı Notlar; Mimarlık Dergisi, 332. Sayı
- Ortaylı, İlber (2017); Batılılaşma Yolunda, İnkılâp Kitabevi, İstanbul
- Özdemir, Naziye (2011); Türkiye'de Elektriğin Tarihsel Gelişimi (1900-1938); Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Pöğün, Yüksel (1999); Türkiye Elektrik Fabrikası İçin Proje Önerisi; Ege Mimarlık Dergisi, 31. Sayı, 42 s.
- Saner, Mehmet (2012); Endüstri Mirası: Kavramlar, Kurumlar ve Türkiye'deki Yaklaşımlar; Planlama Dergisi, 1-2, 53-65 ss.
- Şimşek, Eylem (2006); Endüstri Yapılarının Kültürel Miras Olarak İrdelenmesi ve Değerlendirilmesi: İzmir Liman Arkası Bölgesi Örneği; Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Tanyeli, Gülsün (2000); Endüstri Arkeolojisi Yapılarının Korunması ve Yeniden İşlevlendirilmesi; Domus m, sayı:8, İstanbul, ss.50-51
- Uçar, Hasan; Uçar, Aygül (2013); İzmir Kemeraltı Geleneksel Kent Dokusunda Konut Tipleri ve Cephe Tipolojisi; Sanat Tarihi Dergisi, Cilt: 22, Sayı: 2, 119-147 ss.
- The Getty Conservation Institute (2011), Assessing the Values of Cultural Heritage, Research Report
- URL 1: tr.pinterest.com, erişim:19.02.2019
- URL 2: www.santralistanbul.org/pages/index/about/tr/, erişim:19.08.2018
- URL 3 : www.kentyasam.com/elektrikfabrikasi-gundemden-dusmuyor-yhbrdy-4140.html, erişim:19.02.2019
- URL 4: indigogiller.blogspot.com/2012/07/48-yl-onceki-izmir-elektrik-fabrikas.html, erişim: 19.02.2019
- URL 5: www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/tarihi-elektrik-fabrikasi-nin-ihalesini-izmir-buyuksehirbelediyesi-aldi/39562/156, erişim:18.04.2019
- URL 6: www.arkitera.com/yarisma/379/izmir-liman-bolgesi-kentsel-tasarim-uluslararası-fikir-yarismasi, erişim:18.04.2019
- URL 7: haber.yasar.edu.tr/genel/tarihi-elektrik-fabrikasina-yasatan-tasarim.html, erişim:18.04.2019
- URL 8: www.emo.org.tr/ekler/87034f8046085ee_ek.pdf?dergi=1127, erişim:18.04.2019
- URL 9: www.arkitera.com/yarisma/1097/izmir-elektrik-fabrikasi-ne-olmak-ister-ulusal-ogrenci-mimari-fikir-projesi-yarismasi, erişim:18.04.2019
- 10.01.2019 tarihli Resmi Gazete
- İKBİŞMA, İzmir Konak Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi, 2018

- Yaşar Üniversitesi Öğr.Gör. Sergio Taddonio, Dr.Öğr.Üyesi Nağme Ebru Aydeniz ve öğrencileri tarafından hazırlanmış olan fabrika çizimleri
- Devlet Arşivi Belgeleri, BCA 230-0-0-0/117/5/2

DİPNOTLAR

- 1 Yapım sistemleri ve malzemelerindeki bu ilerleme aynı zamanda sivil mimariye de yansımış ve yapım teknolojisinde dönüşüm İzmir'de imparatorluktaki diğer şehirlere göre daha erken başlamıştır. 19.yüzyılın başlarında birçok şehirde ahşap yapılar kullanılmaktayken; İzmir kâğıt konut mimarisine geçmiştir (Ortaylı, 2017). Bu dönemde yapılan yeni yapılarda dökme demirin ilave taşıyıcı olarak özellikle cumba ve balkon konsollarında kullanıldığı görülür (Uçar ve Uçar, 2013).
- 2 Ankara, Balıkesir, Edirne, Kastamonu illerindeki elektrik fabrikaları
- 3 Diğer fabrikalar Silaharağa Elektrik Fabrikası, Ereğli Şirketi tarafından yapılan Zonguldak Elektrik Fabrikası ve Kozlu Elektrik Fabrikası'dır.
- 4 Mimarlar Odası İzmir Şubesi
- 5 İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü'nde 1998-1999'da fabrikanın yeniden işlevlendirilmesi için öneri proje hazırlanmıştır (Pöğün, 1999). 2001'de İzmir Liman Bölgesi Kentsel Tasarım Uluslararası Fikir Yarışması açılmıştır (URL 6). 2017'de Yaşar Üniversitesi İç Mimarlık öğrencileri proje dersi kapsamında, fabrikanın yeniden işlevlendirilmesi için öneri projeler hazırlamıştır (URL 7). EMO İzmir Şubesi'nin Mart 2018'de yayınlanan bülteninde fabrikanın metruk bir yapı değil, korunması gereken bir kültür varlığı olduğunu belirten bir yazı yayınlamıştır (URL 8). Mart 2019'da İzmir'de İzmir'de fabrikanın korunması amacıyla öğrenci mimari fikir yarışması düzenlenmiştir (URL 9).